جارێکی تر گوتاری کوردبوون..

نووسینی/ عەتا قەرەداخی

[سەرەتا دەبێت بەڵێم رۆڵی پارتە کوردیە پان عێراقی و پان تورکی و پان ئێرانی و پان سوورییەکان و رۆڵی بەرنامەو کەسە یەکەم و بەدەسەڵاتەکانیان کە کارکردنیان لە سەنگەری کوردو لە کوردستانەوەو بە خوێنی گەنجی کوردو بە بەکارهێنانی سامانی نیشتیمانی کوردستان و بە نان و پێخەفی جوتیاری لادێکانی کوردستان و بە بەکارهێنانی خوێنی شەهیدان و بابەتی ئەنفال و کیمیاباران بە مەرامە حیزبی و کەسییەکانی خۆیان بە ئەندازەی هەژموون و دەسەڵاتی داگیرکەران خزمەتی داگیرکەرانی کوردستانیان کرد بە لاوازکردنی هەستی نەتەوایەتی کوردی و بە ناوەرۆک کردنی چەمکی کوردایەتی و دروستکردنی رایەکی نزیک لە گشتی بەوەی کە کورد ناتوانێت خۆی بەڕێوەببات و شایانی دەوڵەتداری نییەو باشتروایە لە سایەی براگەورەی عەرەب و تورک و فارسدا بمێنێتەوە.

ئەم پارتانەی کورد هاوپەیمانی و ملکەچییان لە عێراق بە عەرەب شیعە بێت یان سوونە، بە فارس یان بە چەمکی ئێرانیبوون بێت واتە بە ئەو هەڵەیەی کە لە سەدەی حەوتەمی پێش زاینەوە بەناوی چەمکی هاوکەلتوری پێکهاتووە بەربەستبووە لەبەردەم جیاکردنەوەی شوناسی کوردی و و ئێرانی یان فارسیداو، لە تورکیا گوتاری تورکیایەکی دیموکرات و کۆنفیدراسیۆنی رۆژهەڵاتی ناوەڕاست و لە سوریاش کۆپی کردنی هەمان گوتار، لە پەنجا ساڵی رابردوودا گەورەترین لێدان بووە لە گوتاری کوردی و لە کوردبوون، کە ئەوەش دەرئەنجامی کاری پارتە بەناو کوردییەکان بووە. بە تایبەتی ئەوانەیان پێگەی جەماوەریان هەبووەو هەیە زۆرینەی هەرە زۆریان دەکەونە ئەم چوارچێوەیەوە، کە لەراستیدا ئەم شیوە کارکردنەیان هەقە رێگای ئەوەیان پێنەدات ئیدیعای کوردایەتی و کوردستانیبوون بکەن، چونکە بەمشێوە کارکردنەیان نەک پەرەیان بە کوردبوون نەداوە بەلکو چەمکی کوردبوون و گوتاری کوردبوونیان بێ ناوەرۆک کردووەو ئینتیمای جەماوەری کوردیان بۆ نزمترین ئاست دابەزاندووەو تەنانەت ئیرادەی خەڵکی کوردستانیان بۆ ئاستێکی زۆر ترسناک هێناوەتە خوارەوە].

دەزانم ئەم دەربڕینانە تفت و تاڵک و ڕەنگە ئازار بە زۆرینەی پارتە کوردییەکان بگەیەنێت، بەڵام ئەو ئازارە هەرگیز لە ئاستی ئەو زیانە گەورەیەدا نییە کە ئەمانە بە دەزی کوردو بە کوردبوونیان گەیاندووە. دڵنیاشین مێژوو ڕەوتی خۆی دەکات و کوردبوون دەچێتە

جەمسەری بەرامبەر داگیرکەران و هەموو ئەوانەی گەڕانی بە باڵای شۆخ و شەنگی داگیرکەراندا دەڕۆن، چ پارت و چ تاکە کەس ئەنجامەکەی دەبینن. هەڵبەت جەماوەری ئاسایی خەڵک بە گوناهەو ئەگەر هەڵوێستی خراپ یان دەربڕینی خراپ بەرامبەر بە کوردبوونیش دەربڕێت، ئەوە تاوانەکە لە ئەستۆی پارتە کوردیەکانە، لە ئەستۆی دەستەبژێری سیاسی و رۆشنبیری کوردە، چونکە لە لایەک ئەوانەی لە باشوور ئیدارەیان بەدەستە نەیانتوانیووە نموونەیەکی باشی ئیدارەی خۆماڵی کوردی بنیادبنێن، لە لایەکی تریش کەی پارتە پان داگیرکەرەکانی کوردستان واتە هەموو ئەوانەی لە بری رۆیشتن بە ئاراستەی چەقی کوردستان و رۆحی کوردبوون، جوڵەیان بەرەو بەغداو تاران و ئەنقەرەو دیمەشقەو رۆحیان پەیوەستە بە رۆحی عەرەب و تورک و فارسەوە، کوردایەتیان لە بەرچاوی جەماوەری خەڵک سووک و بێ بەهاکردووە، بۆیە لەهەموو بارێکدا جەماوەری خەڵک بە گوناهەو گوناهباری گەورەی سووککردنی کوردبوون و بێ ناوەرککردنی چەمکی نیشتیمان و نەتەوە دەکەوێتە ئەستۆی پارتە سیاسیە نانەتەوەییەکان و دەستەبژێری سیاسی و رۆشنبیری بی ئینتیمای نەتەوەیی و نیشتیمانی] .

کەواتە:

مەبەست لە گوتاری کوردبوون چیە؟ بەڵام پەیوەستە سەرەتا بزانین گوتار چیە؟ مەبەست لە گوتار پێکهاتەیەک یان دەربڕینێکی زمانیە کە دەشێ نووسراو یان گوتراو-زارەکی- بێت و بە بیرو زانیاری و ماناو دەلالات بارگاوی بکرێت. گوتاری نەتەوەیی پێکهاتەیەکی زمانیە بە بیرو زانیاری و ماناو دەلالاتە نەتەوەییەکان بارگاوی دەکرێ. هەر لێرەوە گوتاری کوردی یان کوردبوون ئەو گوتارەیە بە زمانی کوردی بەرهەم دێت چی نووسراو بێت یان زارەکی، هەروەها بە بیرو زانیاری و ماناو دەلالاتی کوردی بارگاوی دەکرێت. بیری کوردیش تەنیا کاتێک شووناسی کوردبوونی بەباڵا دەبەرێت کە لە گەوهەردا کوردی بێت و سەرچاوەکەی کوردی بێت و دیدو روانینی کوردانە بێت و خواست و ویست و مافەکانی کوردی لە خۆیدا کۆکردبێتەوەو هەڵگرتبێت.

ئاشکرایە خواست و ویست و مافی هەر نەتەوە یان پێکهاتەیەکی ئیتنیکی لە سادەترین پێناسەدا ئەوەیە کە ئەو پێکهاتەیە خۆی خاوەنی هەموو شتێکی خۆی بێت. واتە خۆی ئەو کەسە بێت کە بڕیاری هەموو شتێکی خۆی بدات. بە نەتەوەو پێکهاتە داگیرکراو و دابەشکراو و ژێردەستە و چەوساوەکانی وەکو کوردیش خواست و ویست و سادەترین ماف بڕیاردانی چارەنووسی خۆیانە، کە ئەمەش لەوەوە سەرچاوە دەگرێت ئەو پێکهاتەیە بە ئازادی و بێ هیچ رێگرییەک مافی ئەوەی هەبێت کە خۆی بڕیاربدات چی دەوێت.

کاتێ باسی گوتاری کوردبوون دەکرێت، دەبێ بزانین گوتاری کوردبوون بە ئاستێک لە گوتاری کوردی جیادەکرێتەوە ئەویش لە رووی زیاتر جەختکردنە سەر گەوهەری گوتارەکەو رووانین بە هێزو وزەی ناوەوەی گوتارەکەو شێوازی رەنگدانەوەی ئەو گەوهەرو ماهیەتە بە ئاراستەی دەرەوە. واتە گوتاری کوردبوون جەختکردنە لەسەر بوون و ماهیەتی ئەو پێکهاتە کە ناوی کوردە، دووەمیان واتە گوتاری کوردی ئەو قەناعە نیشان دەدات کە ئەم پێکهاتە خاوەن بوون و ماهیەتە گوزارشت لە خۆی بکات بە شووناسی دیارو تایبەتی خۆیەوە ئەوەش لە دەرەوەی گوتارەکەو کورد خۆیشی وەکو بەرهەمهێن و خاوەنی گوتارەکە دەبینرێت. بەڵام سەرئەنجام هەردوو گوتار پێکەوە کۆدەبنەوەو گوتاری نەتەوەیی کوردی پێکدەهێنن، کە بە چەندوچوون ئەم گوتاری لەوەدا پێناسە دەکرێت کە گوتارێکە بە کۆی رەگەزە نەتەوەییەکان و خواست و ویست و تموحە نەتەوەییەکانی کورد بارگاوی کراوە، کە ئەویش لە گەوهەردا بریتییە لەسەر بەخۆیی و درووستکردنی دەوڵەتی نەتەوەیی، چونکە کوردبوون مەبەست بوونی کوردە بە خاوەنی شووناسی خۆی، واتە شتێک نیە ناوی کوردبوون و کوردایەتی بێت بەبێ بوونی شووناسی کوردبوون. شووناسی کوردبوونیش مانای گەیشتنی کورد بە ئاستی ئامادەبوون و بەدەستهێنانی توانای خۆنمایشکردن لەبەرامبەر ئەوانی تری غەیری کورددا. کەی کورد دەتوانێت وەکو کورد خۆی لەبەرامبەر ئەوانی تردا نمایش بکات؟ بێگومان کاتێک شووناسێک هەبێت لەسەر ئاستی جیهانی ناوی شووناسی کوردی یان شووناسی کوردستانی بێت. هەر شووناسێکی لەم جۆرەش تەنیاو بەس تەنیا لە بوونی کورددا بە ئەندامی کۆمەڵگەی نێودەوڵەتی بەدەست دێت. کەی کورد لە پێکهاتەی کۆمەڵگەی نێو دەوڵەتیدا دەبێتە خاوەنی شووناس ؟ بێگومان کاتێک ببێتە خاوەنی دەوڵەتی سەربەخۆی خۆی. بۆ نموونە ئەگەر ئێستا کوردێک لەسەر ئاستی جیهان یەکەمین زانای فیزیای ئەتۆمی بێت و خەڵکی شاری سنە بێت، ئەوا لەناوەندی زانستی و پەیوەندی نێودەوڵەتیدا پێی دەڵێن زانایەکی فیزیکی ئێرانی. بۆ یەشار کەمال دەگوترێت نووسەری گەورەی تورک، بە بەهمەنی قوبادی دەگوترێت دەرهێنەری سینەمایی ئێرانی، کاتێ مەسعود محەمەد کتێبەکەی “بۆ پایە بەرز گورباشۆف” نووسی، بە بیرمەندو نووسەرێکی گەورەی عێراقی ناویان برد. واتە هەرچەن ئیسماعیل بێشکچی دەڵێت هەموو داگیرکەرانی کوردستان، کوردستانی خۆیان هەیە، بەڵام کورد کوردستانی خۆیی نیە، کورد شووناسی داگیرکەرانی کوردستانی هەیەو شووناسی کوردستانی یان کوردبوونی نیە. ئەمەش گەوهەری کێشەکەیە واتە وڵاتێک نیە کە شووناسی کوردستانی هەبێت و منی کوردیش هەڵگری ئەو شووناسە بم. تۆی هاووڵاتی من کە لە فێرکەخانەکانی جیهان

پاسپۆرتەکەت سەیردەکەن پێت دەڵێن عێراقیت، ئێرانیت، تورکیایت، سوریایت، کەس بە تۆ نالێت کوردیت جونکە وڵاتنامەی کوردستانیت نیە. هەرگیز ئەمە نابین بە خاوەنی شووناسی کوردی یان کوردستانی تاوەکو کورد نەبێتە ئەندامێکی دانپێدانراوی نێو پێکهاتەی کۆمەڵگەی نێودەوڵەتی. کەواتە ئێستا پرسیار ئەمەیە: ئایا کورد دەیەوێت ببێتە خاوەنی شووناسی کوری و کوردستانی یان دەیەوێت هەڵگری شووناسی داگیرکەرانی کوردستان بێت؟

وەڵامدانەوەی ئەم پرسیارە زۆر بە سادەیی پەیوەندی بە ئاستی هوشیاری نەتەوەیی کوردەوە هەیەو لە دوو ئینتیمای جیاوازەوە سەرچاوە دەگرێت، کە ئەوانیش ئینتیمایە بۆ کوردستان، یان ئینتیمایە بۆ شووناسی دەوڵەتانی داگیرکەری کوردستان. بێگومان کاتێک باسی شووناسی کوردبوون دەکەین بەهیچ شێوەیەک مەبەستمان ئەوە نیە کە کوردبوونمان لە عەرەببوون بە عەرەب و تورکبوون بە تورک و فارسیبوون بە فارس پێ لە پێشتر بێت، یان پیرۆزتر بێت. نەخێر مەبەستمان ئەوەیە کوردبوون بۆ کورد لە ئاستی عەرەببوون بۆ عەرەب و تورکبوون بۆ تورک و فارسبوون بۆ فارسدا بێت، بەڵام بەبێ شۆڤێنیزمەکەی ئەوان. ئەمەش ئەو ستاندارە مرۆیی و گەردوونییەیە کە هاوشانی لە نێوان نەتەوەو ئیتنیکە جیاوازەکاندا پێکدەهێنێت و برایەتی لە نێوان نەتەوەکانیشدا بەبێ هاوشانبوونیان پێکنایەت. کەواتە کوردبوون بریتیە لەو قەناعەی کە مرۆڤی کورد تیایدا وەکو مرۆڤـــــــ و بەدەر لە هەر رق و کینەو هەستێکی تری نەتەوەیی بەرامبەر بە ئەوانی تر گوزراشت لە بوون و شووناسی خۆی دەکات.

لەبەرئەوە ئێستا بە ئاشکرا دەتوانین بڵێین گوتاری کوردبوون بریتیە لەو گوتارەی کە بارگاوی کراوە بە رەگەزو توخمەکانی بوون و ئامادەبوون و خۆسەلماندنی کورد کە ئەوەی یەکەمیان بوونی مادیانەی کوردە، واتە بوونی فیزیکیانە، دووەم و سێیەمیش دوو رەگەزن، کردار یان پراکتیک بەرهەمیان دەهێنێت و پێناسەیان دەکات، یان بە دەربڕینێکی تر بەرهەمهێنانی مادی ئامادەبوون و خۆسەلماندن پاساو دەدات و، بەبێ بوونی بەرهەمی مادی شتێک نیە ناوی ئامادەبوون و خۆسەلماندن بێت. مەبەست لە ئامادەبوون ئەوەیە کە بکەرێکی رووداو درووستکەر یان بەرهەمهێن بوونی هەبێت. بە گوێرەی کوردیش تەنیا کاتێک دەبێتە بکەر کە رووداو لەسەر شوێن کە جوگرافیاکەی خۆیەتی درووست بکات، رووداویش بە گوێرەی کورد گواستنەوەیە لەم قەناعەوە کە هێشتا نەبووەتە خاوەنی شووناسی کوردی بۆ قەناعێک کە ببێتە خاوەنی شووناسی کوردی دانپێدانراو لەلایەن ئەوانی ترەوە. ئەوەش تەنیا کاتێک دەبێت کە کەسێتی کوردی کە مەبەست کەسێتی نەتەوەیی کوردیە لەسەر نەخشەی جیهانی سیاسی و لەسەر نەخشەی پەیوەندی

نێودەوڵەتی بەجۆرێک بوون و ئامادەبوونی هەبێت کە هەم گوێ لە دەنگی بگیرێت هەم قسە بە گوێیەکانی بکرێت. ئەوەش تەنیا کاتێک دێتە دی کە کورد ببێتە خاوەنی دەوڵەتی سەربەخۆی خۆی. خۆسەلماندن و ئامادەبوونیش کە جووتەیەکی لێکجیا نەکراوەن بە ئەوەی ببنە خاوەنی مانای راستەقینەی خۆیان، دەبێ کورد وەکو نەتەوە ببێتە بکەرێکی بەرهەمهێن، ئەوسا ئامادەبوون و خۆسەلماندن ماناوەردەگرن. تەنیا کاتێکیش ئامادەبوون و خۆسەلماندنی کورد لەلایەن ئەوانی ترەوە دانی پێدادەنرێت کە ئەم ببێتە ئەو بکەرە رووداو درووستکەرە کە بەشداری هەبێت لە بەرهەمهێنانی شارستانێتی مرۆڤایەتیدا. تاکو کورد نەبێتە دەوڵەت، ئەو بنەمایانەی نابێت کە دەیگەیەنێننە ئاستێک بتوانێت بەشداری کۆمەڵگەی نێودەوڵەتی، یان مرۆڤایەتی بکات و لەوەشەوە هەم بوونی بپارێزرێت و لە مەترسی لەناوچوون دەربازی بێت، هەم ئەو ئامادەبوونەی بیگەیەنێتە ئاستی بەدەستهێنانی ئەو شووناسەی کە پێی دەگوترێت شووناسی کوردبوون کە ئەوەش تەنیا کاتێک دەبێت کە گوتاری نەتەوەیی کوردی بگاتە بەرزترین ئاستی و لەسەر زەمینەی واقیع جێبەجێ بکرێت، ئەویش وەکو سەرەتا ئاماژەمان بێ کرد تەنیا کاتێک دەبێت کە کوربوون بگاتە ئاستی عەرەببوون، تورکبوون، فارسبوون ...هەموو ئەوانیتر بوون بەڵام بە دیدێکی مرۆیی رووتکراوە لە هەست و هەڵوێستی شۆڤێنیستانە. تەنیا لەو ئاستەی بووندا کورد دەبێتە خاوەنی راستەقینەی بوونی خۆی، بوونێک کە رۆحی گشتی کۆمەڵگەی کوردی تیایدا بگاتە بەرزترین ئاستی بەندبوون و لەوەوە گوزارشت لە بوونی خۆی بکات، کە ئەوە باری راستەقینەی بوونیەتی، بوون لە ئازادیدا، بوون لە دەرەوەی ترسی لەناوچوون، بوون لە دەرەوەی خۆبەستنەوەو پاشکۆیەتی بە داگیرکەرانی کوردستان، بوون لە یەکێتی و یەکبوونی نەتەوەییدا، بوون لە گوتاری نەتەوەیی کوردیدا، بوون لە دەوڵەتدا، دەوڵەتی سەربەخۆی کوردستان.